

‘Betere scheiding der machten komt Internationaal Strafhof ten goede’

prof. dr. mr. Geert-Jan Knoops

Tekst: Jacques Geluk

“Rechtssystemen bestaan niet alleen om de maatschappij te beschermen tegen individuen, maar vooral om individuen te beschermen tegen de macht van de overheid. Om die reden is het principe van de scheiding der machten ontstaan. Het systeem van het Internationaal Strafhof in Den Haag kent echter enkele mechanismen die met dit principe op gespannen voet staan”, concludeert Geert-Jan Knoops bij de aanvaarding van het ambt van Bijzonder Hoogleraar van het Internationaal Recht aan de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam.

“**R**echters kunnen, volgens het systeem van het Internationaal Strafhof, de aard van de verweeten misdrijven of de aansprakelijkheidsvorm van de verdachte laten wijzigen zonder dat de aanklager daarom vraagt. Dat is een van de mechanismen die niet stroken met het principe van de scheiding der machten”, aldus prof. dr. mr. Geert-Jan Knoops tijdens zijn oratie ‘Separation of powers at the International Criminal Court’ in de aula van de Universiteit van Amsterdam op 19 november 2015. “Wanneer de principes van zowel de interne als de externe scheiding der machten – dus tussen respectievelijk de organen binnen het hof en de verdragsstaten zelf en het hof – niet worden gehonoreerd, verkrijgen uitspraken wellicht niet de gewenste legitimiteit en kan dit het imago van het Strafhof – dat al kritiek ondervindt – aantasten.”

Knoops herinnert er aan het einde van zijn inaugurele rede aan dat de Franse filosoof Charles de Montesquieu de scheiding

‘De rechterlijke macht binnen deze tribunalen is (indirect) betrokken bij het wetgevend proces’

der machten – waarbij overheid en de wetgevende en rechtsprekende macht onafhankelijk van elkaar opereren – in 1748 heeft geïntroduceerd om de burger te beschermen tegen de ongebreidelde macht van de overheid. Hij denkt dat het de legitimiteit van het Strafhof ten goede komt wanneer dat

dit principe meer zou toepassen. “De scheiding der machten is het hart van een verfijnd rechtssysteem en belichaamt het principe van ‘natuurlijke rechtvaardigheid’ dat best eens de status van een ‘jus cogens’-norm kan hebben bereikt binnen het internationaal recht”, aldus Knoops. ‘Jus cogens’ (dwingend recht) is een term uit het internationaal recht die verwijst naar regels die (bijna) alle staten aanvaarden. Het internationaal recht kent geen strikt onafhankelijk wetgevend orgaan, maar de advocaat merkt op dat de praktijk van internationale straftribunalen heeft aangetoond dat de rechterlijke macht binnen deze tribunalen (indirect) betrokken is bij het wetgevend proces. “Eerlijk gezegd zijn de doctrines van externe en interne machtscheiding niet diep geworteld in het systeem van het Internationaal Strafhof. (...) Zelfs wanneer het systeem is gebaseerd op waarheidsvinding, moet men rekening houden met het feit dat er externe gevolgen kunnen zijn wanneer men het principe van interne scheiding der machten niet respecteert.”

ZES WIJZIGINGEN

De doctrine van de scheiding der machten is te beschouwen als een exponent van de zogeheten sociale contract-theorie. “De redenering daarachter is het voorkomen van arbitraire beslissingen en het garanderen van fundamentele vrijheidsrechten. Daarom zijn de meeste op conflictmodellen gebaseerde rechtssystemen niet blij met praktijken waarbij de rechter op eigen initiatief de tenlastelegging verandert. Dit laatste idee is van grotere waarde voor de mensheid, dan welk waarheidsvindingsargument ook.” In die geest heeft Knoops het Strafhof zes wijzigingen voorgesteld. Hij zegt onder andere dat rechters niet zelf – en in elk geval niet op het laatste moment – aanpassingen mogen doen, maar dat zij dit uitsluitend moeten overlaten aan de aanklagers. De bestaande regelgeving op dit gebied (Regulering 55) zou Knoops het liefst afgeschaft zien. “Wat de externe scheiding der machten betreft wil ik voorstellen dat een onafhankelijk, uit experts bestaand orgaan de verantwoordelijkheid krijgt voor de regelgeving binnen het Strafhofstelsel.” Prof. Knoops denkt dat honorering van zijn suggesties het Internationaal Strafhof zal wapenen tegen uitdagingen die het gevolg zijn van het huidige gebrek aan legitimiteit en eerlijkheid. Het zal bovendien het waardevolste recht van de mens, vrijheid, onderschrijven. Hij besluit zijn oratie met een citaat van John Quincy Adams,

VOORBEELD KENIA

In zijn oratie geeft prof. dr. mr. Knoops een voorbeeld van rechters van het Internationaal Strafhof die met quasi-wetgevende activiteiten verder zouden gaan dan het concept van externe scheiding der machten toelaat. “De Keniaan William Ruto was de eerste zittende vicepresident van een staat die partij is bij het Strafhof tegen wie een strafzaak is aangespannen. Hij had te maken met het dilemma dat hij verplicht aanwezig moest zijn in Den Haag en tegelijk moest optreden als bestuurder van zijn land. De Keniaanse regering bekritiseerde de wettelijke eis van het Strafhof dat een beklagde zijn proces moest bijwonen, tijdens verschillende bijeenkomsten van de Afrikaanse Unie. Op 28 februari 2013 vroegen Ruto en zijn mede-verdachte Joshua Sang of zij fysiek afwezig mochten zijn en via een videoverbinding aan het proces konden deelnemen. Op 17 april 2013 verzocht de verdediging van Ruto de Trial Chamber hem niet te verplichten continu aanwezig te zijn, vanwege zijn publieke verplichtingen, maar een videoverbinding als alternatief te overwegen. Destijds bestond daarvoor geen voorziening. Desondanks bereidden rechters een verandering van de regels voor. De Trial Chamber honoreerde Ruto's verzoek gedeeltelijk. Hij moest alleen aanwezig zijn tijdens de openings- en sluitingsverklaringen en in persoon zijn eigen verklaring afleggen en het vonnis en eventueel de bijbehorende verhoren aanhoren. De Trial Chamber voegde daaraan toe: ‘In bijzondere omstandigheden mag de Kamer per geval naar eigen discretie volgens artikel 64(6)(f) een beklagde ontheffen van de plicht continu aanwezig te zijn. Dat geldt ook voor situaties waarbij deze persoon belangrijke functies moet verrichten’.”

die het twaalf jaar na het einde van zijn presidentschap in 1841 voor het Amerikaanse Hooggerechtshof tijdens de Amistad-zaak opneemt voor gevangenen uit Sierra Leone, met als doel de afschaffing der slavernij: ‘Heren, ik moet zeggen dat ik van mening verschil met de scherpe geesten van het Zuiden en met onze president, die kennelijk hun gezichtspunten deelt. In plaats daarvan is de natuurlijke staat van de mensheid – en

ik weet dat dit een controversieel idee is – vrijheid. Het bewijs is de enorme moeite die een man, vrouw of kind willen nemen om wat hen is ontnomen terug te krijgen. Hij zal zijn ketenen van zich afwerpen. Hij zal zijn vijanden decimeren. Hij blijft het proberen, tegen beter weten en alle vooroordelen in, om thuis te komen.’ 🇰🇪

Geert-Jan Alexander Knoops is bijzonder hoogleraar politiek van het internationaal recht aan de Universiteit van Amsterdam en visiting professor internationaal strafrecht aan Shandong University (Jinan, China); van 2003-2013 was hij hoogleraar internationaal strafrecht aan de Universiteit Utrecht. Hij promoveerde in 1998 aan de Universiteit van Leiden (strafrecht) en in 2004 aan de Universiteit van Ierland (internationaal strafrecht). Daarnaast behaalde hij in 2000 een LL.M. graad (Master of Law) aan de Universiteit van Leiden op het gebied van het publiek internationaal recht en internationaal strafrecht. Prof. Knoops praktiseert als advocaat bij Knoops' Advocaten en treedt geregeld op als advocaat voor verschillende internationale tribunaal. geertjanknoops@speakersacademy.nl

